

НОВІ РОЛІ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У РОЗРІЗІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Зімакова Лілія

кандидат педагогічних наук, доцент
liliyazimakova1976@gmail.com

Ковалевська Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент
kovalevska_natala@ukr.net

Пасічніченко Анжела

кандидат психологічних наук
pasichnichenkoan@gmail.com

Карапузова Ірина

кандидат педагогічних наук, доцент
weriti479@gmail.com

Кафедра дошкільної освіти
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

Україна будує демократичну освітню систему, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктному підході. Іншими словами нині правомірно говорити про партнерську взаємодію, при якій педагог має нові ролі, а саме: фасилітатора, тьютора, коуча, модератора.

Місія педагога-фасилітатора (від англ. facilitate: 1) сприяти, 2) допомагати, 3) полегшувати) полягає в стимулюванні та направленні процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності дітей. Фасилітація – це організація й управління процесом обговорення певних питань (тем) у групі дітей. Мета вихователя-фасилітатора – організувати спілкування всіх учасників обговорення з нейтральної сторони, налагодити ефективний обмін думками таким чином, щоб зіткнення думок перейшли в конструктивне русло, розбіжності були успішно подолані і прийнятне рішення було вироблено.

Тьютор-вихователь (від англ. tutor – учитель) – особа, що веде індивідуальні заняття з дітьми. Розробляє індивідуальну траєкторію розвитку окремої дитини вікової групи. Особливо це стосується дітей з особливими потребами. На початку навчального року та у січні вихователь проводить, наприклад, моніторингові дослідження, які визначають напрями індивідуальної роботи.

Вихователь-коуч (від англ. coach – персональний тренер) сприяє підвищенню результативності у навчанні й розвитку дитини. Такий вихователь здатен самостійно провести моніторинг сформованості усіх видів компетентності дитини дошкільного віку, вміє побачити в дитині позитивний потенціал та актуальні особистісні здібності, володіє спеціальними знаннями і навичками, що дозволяють йому допомогти дитині саморозвинути за дуже короткий термін. Коуч – це тренер, здатний зробити з людини чемпіона, тобто

мова йде про виховання переможців. Вихователь-коуч перш за все вмiє вдало мотивувати дитину до тої чи iншої дiяльностi в умовах ЗДО.

Вихователь-модератор – професiйний ведучий, органiзатор рiзних заходiв, свят, зборiв, дiалогiв, перемовин, конференцiй, що слiдкує за дотриманням встановлених правил.

Розкриємо детальнiше роль вихователя-фасилiтатора.

У навчально-методичному посiбнику «Державний стандарт дошкiльної освiти: особливостi впровадження» (2021 р.) визначено перелiк професiйних навичок педагога-фасилiтатора в закладi дошкiльної освiти. Розглянемо iх:

1. Органiзувати освiтнiй процес на засадах в гуманiзму й толерантностi.
2. Створювати комфортну позитивну атмосферу для розвитку здобувачiв освiти, мати вмiння активно слухати й чути, спостережливiсть.
3. Створювати безпечне освiтнє середовище (атмосферу довiри), мати вмiння надавати позитивнi повiдомлення дитинi (без критики, оцiнювання, для м'якого спрямування дiяльностi дитини).
4. Вмiння формулювати та надавати дiтям чiткi доступнi iнструкцiї.
5. Вмiння аналізувати, надавати зворотнiй зв'язок, рефлексивнiсть.
6. Вмiння надавати допомогу, вмотивувати дитину на участь у процесi й досягнення результату.
7. Створення внутрiшньої установки «не робити за дитину» i вмiти навчати цього батькiв.
8. Володiти органiзацiєю самостiйної дiяльностi дiтей як важливої складової складової розвитку самодостатньої особистостi.
9. Володiння педагогiкою пiдтримки, успiшними педагогiчними практиками, створення своєї великої «валiзи Мерi Поппiнс» iз рiзноманiтним педагогiчним репертуаром».
10. Впровадження дiяльнiсного пiдходу. Вмiння залучати до спiльної дiяльностi ,запрошувати без примушення, заохочувати i вести дитину до успiху. Володiння комплексом педагогiчного iнструментарiю для стимулювання в дитини бажання бути залученою.
11. Вмiння ставити вiдкритi запитання, приймати всi наданi дiтьми iдеї ,пiдтримувати творче мислення.
12. Налаштованiсть на дiтей, зацiкавленiсть iхнiми справами, задоволенiсть вiд взаємодiї з дiтьми.
13. Вмiння заохочувати i стимулювати iгрову дiяльнiсть дiтей. Гнучкiсть в органiзацiї дiтей i розумiння того, що дiти хочуть чогось iншого.
14. Вмiння довiряти дитинi й розумiти, чому вона робить так чи iнакше (намагатися зрозумiти її потреби).
15. Вмiння проектувати iндивiдуальну траекторiю розвитку/виховання кожної окремої дитини з урахуванням її особливостей.
16. Володiння внутрiшньою мобiльнiстю/гнучкiстю, навичками ситуативного планування.
17. Гнучкiсть у реалiзацiї процесу освiти: вчаснi перерви, плавнi, змiстовнi переходи вiд одного виду дiяльностi до iншого.

18. Вміння будувати партнерські взаємовідносини та взаємодію з дітьми та батьками.

19. Вміння спонукати вихованців до спільної діяльності щодо облаштування ігрового простору, розробки правил групи, залишаючи домінуючу роль дітям.

20. Вміння стимулювати та мотивувати дітей до комунікативної, пізнавальної, творчої діяльності тощо.

21. Володіння знаннями щодо інноваційних підходів та вміння адаптувати їх до конкретної ситуації, контингенту дітей, їхніх освітніх потреб тощо [2, с.100-101].

До сучасних педагогічних засобів педагогічної фасилітації можна віднести «Ранкові зустрічі», до яких входять привітання, емоційне налаштування, ведення екрану настрою, обмін інформацією, складання карти активності на день, ігри-вітання в колі, визначення справ упродовж дня, дерево цілей тощо.

Корисним для організації освітнього середовища у ЗДО на демократичних засадах є введення правил групи, оскільки фасилітатор – це ведучий, керівник колективного розв'язання проблем у групі. Вже змалечку дітей привчають до прав та обов'язків, регуляції поведінки, гуманному поводженню в колективі, кооперованій діяльності тощо. Правила групи дозволяють виробити у дошкільників комплекс умінь працювати разом.

Правила групи вводять із четвертого року життя (другої молодшої групи), користуються в усіх групах, поступово доповнюючи; вони розробляються у спільному полілозі, на перший план висуваються правила зони «можна», а на другий – «не можна». Кількість правил «можна» відповідає віку дітей та «плюс 1-2», наприклад: на четвертому році їх чотири, на п'ятому – п'ять-шість, на шостому може бути 8-10 тощо. Правил «не можна» рекомендують вводити трішки менше, але вони мають відповідати вікові, про них повинні бути попереджені всі діти групи та визначено лояльне покарання у разі порушення. Ідеями для лояльного покарання дітей дошкільного віку можуть бути визначені психологами прийоми – позбавлення задоволення, недолік уваги, пауза (тайм-аут). Формами можуть бути – посидіти на стільчику для роздумів стільки хвилин, скільки років дитині з подальшим обговоренням її роздумів про власну поведінку. Або виключення з гри, позбавлення права обирати гру, іграшку, бути ведучим тощо. Дитина повинна знати і розуміти наслідки своєї неправильної поведінки, відчувати провину, а не образу, страх, злість тощо. Вона повинна прагнути вибачитися, виправити ситуацію (прибрати, склеїти тощо), а у подальшому не порушувати того чи іншого правила. Після виправлення дитиною своїх дій чи поведінки в цілому вихователь хвалить її. Педагогу необхідно спокійно і стримано нагадувати правила групи, підводити або групу дітей, або окремих дітей до цих правил і розповідати про їх позитивні та негативні наслідки. Важливо вживати дієслова правильної спрямованості, уникати формулювань з «не», наприклад: «вітайся з гарним настроєм», «грайся і говори дружньо, по-доброму», «висловлюй свої бажання, відчуття, переживання», «прибирай іграшки», «домовляйся» тощо.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця у так названому «партнерському трикутнику» між педагогами, дітьми і батьками. Діти, батьки та вихователі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Якщо ви подивитесь на групу дітей, які присутні на занятті, – 20% дітей активно працюють, ще 30% за цим активно спостерігають, але не виявляють активності, ще 30% спостерігають пасивно, а ще 20 % – майже бездіяльні. Виходить так, що вихователь 25 хвилин, активно веде заняття, а діти – просто спостерігачі. Це треба перевернути. Якщо б ці 25 хвилин кожна дитина була в активному пошуку – то ефективність заняття була б набагато вищою. Тому постать вихователя є надзвичайно важливою. Вихователь повинен не просто провести заняття – 25 хвилин, а реалізувати його разом з дошкільниками.

У сучасному закладі дошкільної освіти необхідно широко застосовувати методи, засновані на співпраці – ігри, проекти (соціальні, дослідницькі), експерименти, групові завдання тощо. Діти таким чином залучаються до спільної діяльності, що сприяє їхній соціалізації та дозволяє успішно оволодівати суспільним досвідом.

У ЗДО вихователь не виставляє оцінки, як це робить вчитель у школі. Дуже часто він обирає формальне оціночне судження «молодець/молодці». Зважаючи на нові ролі вихователя, а особливо вихователя-коуча, вже стає недостатнім обмежитись цією черговою похвалою. Оціночні судження повинні бути персоналізовані, якщо мова йде про освіту однієї дитини, що слугуватимуть для аналізу індивідуального прогресу і планування індивідуальної швидкості, а не ранжування її на «погану», «хорошу», «розумну», «сильну», «слабку» тощо. Оціночні судження вихователя – це рекомендації до дії, а не присуд. Отже, важливо з дошкільного дитинства кожен дитину привчати до ведення індивідуальної траєкторії розвитку, привчати її «порівнювати себе саму з собою», а педагогів та батьків навзаєм – не порівнювати її з іншими, а толерантно підказувати власний шлях розвитку.

Вихователю-фасилітатору обов'язково потрібно навчити дошкільників діяти в команді, тобто груповій взаємодії. Тому важливо для оцінки діяльності групи проговорювати дітям на початку їх взаємодії такі орієнтири щодо співпраці: «подивись уважно, що робить твій товариш», «послухай товариша до кінця», «подумай, чому співграєць так вчинив», «якщо важко, то попроси про допомогу», «запропонуй допомогу», «прийми допомогу», «подумай або спитай, що відчуває товариш по грі», «визнай думку товариша», «спокійно вислухай товариша», «спокійно говори/висловлюй думку», «уникай сварок», «поспіши зрозуміти думку іншого, а потім вислови свою» та ін. А вже після співпраці важливо проаналізувати «що допомогло прийти до успіху», «що завадило співпраці» тощо. Такими вербальними посланнями вихователь-фасилітатор формує такі уміння:

- координувати свою діяльність з діяльністю дитини/дорослого-партнерів;
- ставати на позицію інших і змінювати свою позицію;

- надавати своїм дітям/дорослим-партнерам допомогу, просити і користуватися їх допомогою;
- рефлексувати свої дії і дії інших членів групи;
- з повагою ставитися до думки кожного;
- вибудовувати міжособистісні взаємини з дітьми/дорослими-партнерами;
- надавати більш високі пріоритети досягнення спільної мети;
- не допускати переростання розбіжностей в зіткненні позицій та інтересів;
- запобігати виникненню конфліктів.

Отже, осмислення вихователями ЗДО своїх нових ролей підвищить ефективність освітнього процесу і закладе фундамент у розбудову демократичного вітчизняного суспільства. Майбутнім вихователям ЗДО потрібно готуватись виконувати ці ролі ще на виробничій практиці, де вчитись партнерській комунікації (позиції не над, а поруч), умінню досліджувати, креативності, стресостійкості, самовдосконаленню тощо.

Список використаних джерел

1. Liliya Zimakova, Oleksandr Tupytsya, Liudmyla Zhdaniuk, Wartime and Distance Learning for Preschool Children on the Basis of Partner Pedagogy, American Journal of Education and Information Technology. Volume 6, Issue 1, June 2022 , pp. 53-60.
2. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження : навчально-методичний посібник. Харків: Ранок, 2021. 240 с.
3. Зімакова Л.В. Актуальність принципів партнерської педагогіки у забезпеченні освітнього розвитку дитини в умовах воєнного стану. Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації : Зб. матеріалів конференції «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації», 16 червня 2022 р.. Київ. 2022. 311 с. С.60-65.
4. Зімакова Л., Бульбаха Т. Педагогічне спілкування як шлях формування партнерської взаємодії в ЗДО. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі : зб. наук. праць. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022. Вип. 6. 208 с. С. 65-71.
5. Зімакова Л., Тупиця О., Жданюк Л. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану. Педагогічні науки. 2022. № 79. С.92-100.